

MODELE DE CERCETARE A ASISTENȚEI FINANCIARE EXTERNE

RESEARCH MODELS OF EXTERNAL FINANCIAL ASSISTANCE

Vladimir STERPU,
doctor în științe politice, lector universitar,
Universitatea de Stat din Moldova

Tatiana SPĂTARU,
doctor habilitat în sociologie, conferențiar universitar,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice

SUMMARY

The authors provide an overview of the current knowledge regarding the external financial assistance research models. The external financial assistance is approached from the longitudinal and transversal perspective. The critical evaluation outlines a clear image of knowledge of this topic, identifying relevant research models. The critical synthesis of the topics in the academic context develops a theoretical and methodological framework, the position taken in relation to other researchers and theorists, finds the gaps in the conceptual approaches, contributing to the complement of the current debates on the researched topic.

Keywords: *research models, longitudinal research model, transversal research model, external financial assistance, forms of external financial assistance.*

Argumentarea temei de cercetare. Asistența financiară externă se prefigurează a fi o temă actuală și destul de controversată. Studiul acesteia denotă o varietate de modele de cercetare, aplicate din perspective de abordare longitudinale și transversale. Dezbaterile științifice se concentrează pe două paliere, în funcție de complexitatea rezultatelor asistenței financiare externe. Pe de o parte, se situează argumentele în favoarea asistenței financiare externe. Pe de altă parte, ajutorul extern este supus criticilor pentru incapacitatea de a stimula creșterea economică, diminua sărăcia și a crea structuri socio-economice stabile.

Diferite forme de asistență financiară externă creează rezultate diferențiate. Favorizarea asistenței financiare pe termen scurt și mediu se așteaptă ca să stimuleze evoluția socio-economică, iar pe termen lung, precum ar fi investițiile în infrastructură și educație, să aducă beneficii țărilor recipiente. Alături de multiple aprecieri pozitive cu referire la beneficiile asistenței financiare externe, se evidențiază studiile care vin din zona emisferei sudice a globului, constatându-le multiple impedimente în valorificarea eficiență a acesteia.

Metodologia de studiu. Studiul longitudinal măsoară variabilele pe perioadă extinsă, examinând una sau mai multe variabile, justificând relația dintre cauză-efect. Studiul

transversal oferă posibilitatea de a evalua prevalența rezultatelor la un anumit moment al cercetării, fiind cea mai bună opțiune pentru a ajuta la furnizarea de soluții practice.

Modelul de cercetare longitudinal și transversal are rolul de a stabili un cadru teoretic prin intermediul căruia să poată fi înțeleasă și explicată o problemă. Elabोरarea unui model de cercetare presupune identificarea și definirea respectivei probleme. Problema cercetată urmează să fie susținută de modele teoretice și conceptuale, care să reprezinte fundamentele cercetării aplicate ulterior. Tipul de demers urmat în cercetare include elemente descriptive, explicative și exploratorii. Cercetarea are un caracter teoretic, direcționată în scopul cunoașterii. Partea aplicativă se concentrează pe identificarea concluziilor, ce ar putea oferi soluții de rezolvare a problemei.

Delimitarea și operaționalizarea conceptelor este realizată în baza dicționarelor explicative și de specialitate. *Asistența* este definită drept sprijin, ajutor, cooperare materială sau morală în viața internațională [1]. *Asistența financiară* înseamnă transferul de bani către un solicitant sau participant pentru a îndeplini un scop public de sprijin autorizat. „*Asistența financiară* este legată de o serie de condiții macroeconomice, care reprezintă măsuri menite să trateze sursa instabilității” [2]. *Asistența financiară externă* este orice tip de ajutor financiar pe care îl primește o persoană, o organizație sau un guvern de peste hotarele țării. *Asistența financiară externă* poate fi oferită sub formă de garanții, împrumuturi, granturi, subvenții, servicii, alte acorduri de stimulare financiară etc.

Scopul prezentului studiu constă în identificarea modelelor de cercetare din perspectiva abordării longitudinale și transversale, identificându-se importanța asistenței financiare externe. Studiind abordările longitudinale și transversale se va obține o cunoaștere și înțelegere mai aprofundată a complexității fenomenului cercetat.

Cadrul teoretic al problemei studiate. Examinarea publicațiilor științifice relevă un interes accentuat al cercetătorilor privind asistența financiară externă. Problemele de asistență financiară externă internațională în țările beneficiare au devenit obiect de studiu al cercetătorilor din domeniul economiei începând cu anii ,30 ai secolului XX-lea, apoi, în perioada anilor ,50-’90, când își fac apariția multiple state independente cu economii orientate spre relațiile de piață. În anii ,30-’40 acestea erau statele din America Latină și Asia de Sud, în anii ,50-’70 – statele din Africa și Asia de Sud-Est, în anii ,80-’90 – fostele state socialiste. Evident, dezvoltarea economică a tuturor acestor state, noi democrații în formare, nu putea fi realizată fără suportul financiar al țărilor industrializate, iar procesul de finanțare externă a avut nevoie de dezvoltare teoretică și crearea unui model de implementare practică.

Primele publicații își fac apariția în jurul anilor ,50 ai secolului XX-lea, acumulând în timp dezbateri controversate privind eficacitatea asistenței financiare externe. O parte dintre autori susțin ideea că asistența financiară externă creează dependență și favorizează corupția, încurajează supraevaluarea monedei și nu permite economiilor naționale de a profita de oportunitățile oferite de economia globală. Alt spectru al opiniilor susțin că istoric nivelurile de ajutor au fost prea scăzute, iar creșterea acestora ar putea ajuta la reducerea sărăciei. Și al treilea segment al opiniilor susțin că utilizarea „încercărilor de control randomizate” pot contribui la elaborarea eficientă a programelor de eradicare a sărăciei și subdezvoltării [3, p.1].

În literatura de specialitate timpurie se acordă atenție problemei asistenței externe. Calitatea asistenței externe este explicată exclusiv în corelație cu volumul financiar al acesteia. Mai recent, eficacitatea asistenței externe este evaluată din perspectiva impactului său asupra creșterii PIB-ului sau a reducerii sărăciei. Estimările concluzionează asupra faptului că ajutoarele externe, în general, nu au avut impactul așteptat și nu au contribuit la stimularea indicatorilor economici și sociali.

În ultimii ani dezbaterile privind asistența financiară externă au devenit și mai prezente în atenția comunității științifice. Deseori criticile sunt aduse în adresa guvernelor care dezvoltă o dependență de asistența financiară externă. Tendințele de extindere a asistenței financiare externe sunt însoțite de o serie de metamorfoze, precum implicarea agenților privați în calitate de donatori, transformarea organizațiilor neguvernamentale în canale de resurse de stat bugetare, apariția alianțelor și parteneriatelor public-private cu scopul de a finanța programe care vizează rezolvarea unor probleme specifice, transformarea foștilor beneficiari de asistență în donatori locali etc. Totodată, pentru publicul larg rămâne mai puțin clar și transparent volumul de informații privind asistența financiară externă: programarea acesteia, implementarea, monitorizarea, evaluarea impactului asistenței. Se consideră că pentru o obiectivitate mai mare estimarea impactului asistenței financiare externe urmează să fie realizat prin prisma indicatorilor calității vieții. Proiectarea asistenței financiare este o cheie determinantă a calității sale și, prin urmare, eficacitatea implementării acesteia se necesită a fi evaluată în baza dinamicii indicatorilor calității vieții.

Identificăm mai mulți autori, preocupați de explicarea fațetelor multidimensionale ale asistenței financiare externe. Cele mai recente abordări se axează pe analiza teoretică contemporană, oferindu-se o explorare critică a asistenței pentru dezvoltare multilaterală neoliberală. Contribuțiile se concentrează asupra modului în care instituțiile occidentale au dominat istoric ajutorul pentru dezvoltare și juxtapun această hegemonie cu provocările recente ale ideologiilor și practicilor populismului de dreapta și ale Consensului de la Beijing. Problema ascensiunii populismului de dreapta, care a adus provocări interne pentru puterile tradiționale în cadrul sistemului multilateral de dezvoltare explică provocările externe care apar din influența Chinei și a băncilor regionale de dezvoltare, oferind alternative la sursele și arhitectura de ajutor, consacrat dominate de Occident. Din acest punct de vedere, *Rethinking Multilateralism in Foreign Aid* [4], generează noi idei pentru abordarea provocărilor sociale, politice și economice globale actuale privind ajutorul multilateral pentru dezvoltare.

Pe baza celor mai recente descoperiri ale cercetării din ultimul deceniu este aprofundată înțelegerea impactului asistenței externe asupra rezultatelor dezvoltării. Asistența externă a fost mult timp văzută ca una dintre cele două extreme: fie benefică, fie dăunătoare - „o binecuvântare sau un blestem”. În consecință, perceperea eficacității asistenței externe are loc în baza muncii cercetătorilor care evaluează impactul uneia dintre cele două perspective, astfel, se adoptă o abordare diferită, aruncând lumină asupra cercetărilor recente care ne pot aprofunda înțelegerea relației complexe dintre asistența externă și efectele sale secundare. Pornind dintr-un set extins de studii care au explorat impactul micro și macro al asistenței externe pentru națiunile beneficiare, în *Lessons on Foreign Aid and Economic Development: Micro and*

Macro Perspectives [5], se evidențiază constatări mai stratificate și nuanțate, cu accent pe caracteristicile donatorilor, motivele politice și o evaluare a proiectelor de asistență și eficacitatea lor, inclusiv impactul diferențiat în funcție de tipul de asistență.

Se apreciază în *The Securitization of Foreign Aid* [6] că industria asistenței externe a trecut printr-o importantă schimbare. Guvernele au folosit asistența externă pentru dezvoltare de-a lungul Războiului Rece pentru a-și promova propriile interese în contextul rivalității dintre superputeri, recunoscând într-un final că acestea reprezintă circumstanțe regretabile. Sfârșitul Războiului Rece a alimentat speranța că asistența externă va fi în sfârșit liberă să se concentreze exclusiv pe combaterea sărăciei și a inegalității. Cu toate acestea, astfel de speranțe s-au estompat rapid odată cu apariția noilor forme de conflict, împreună cu statele în declin, care nu au putut să-și păstreze o autoritate minimă și, ca urmare, au găzduit noi forme de violență internaționalizată, devenind astfel riscuri de securitate atât în regiunile lor, cât și dincolo de hotarele lor. În consecință, a apărut o dezbatere semnificativă cu privire la „securitizarea” politicilor de asistență externă ale țărilor occidentale. Până acum, această dezbatere s-a bazat în principal pe analiza discursurilor oficiale și a documentelor de politică. Dincolo de discurs, se știe mult mai puțin despre consecințele reale asupra asistenței externe în sine. Astfel, se analizează prin prisma unei „lentile de securitate” consecințele asupra asistenței pentru dezvoltare oferită de țările bogate din „Nordul Global” țărilor mai sărace din „Sudul Global”.

Un model de abordare tip panel identificăm în *Foreign Aid and Free Trade and Their Effect on Income: A Panel Analysis* [7], unde sunt realizate observații anuale în peste 150 de țări pentru perioada 1975-2000 în vederea examinării impactului ajutorului extern și al comerțului asupra veniturilor. Studiul se axează pe examinarea simultaneității comerțului internațional, a ajutorului extern și a performanței economice prin utilizarea unui sistem informațional complet. Constatările acestei lucrări sugerează că ajutorul extern și comerțul sunt factori determinanți puternici ai PIB-ului, deși în direcții opuse. Rezultatele regresiei sunt robuste pentru includerea unei multitudini de variabile exogene ce sunt considerate a fi determinanți ai PIB-ului.

Faptul că atât de multe țări înregistrează un venit pe cap de locuitor scăzut după ce au primit sume enorme de ajutor extern pune sub semnul întrebării eficacitatea acestuia asupra performanței economice. Mai mult, în pofida mișcării masive a lumii către liberalizarea comerțului, atât în ceea ce privește bunurile, cât și serviciile, beneficiarii de ajutor extern rămân stagnați din cauza lipsei comerțului, a politicilor comerciale restrictive și a venitului pe cap de locuitor scăzut. Impactul ajutorului extern și al comerțului asupra standardelor de viață este, în cele din urmă, o întrebare empirică și una care este abordată în această lucrare. Deși certitudinea că ajutorul extern promovează creșterea economică este rezonabilă, însă este dificil de verificat acest lucru empiric. În pofida cercetărilor ample dedicate impactului ajutorului extern asupra dezvoltării economice, măsurarea necorespunzătoare a ajutorului oficial, problemele endogene și modelele prost specificate diminuează importanța acestor studii și au produs doar rezultate mixte.

Această lucrare [7] abordează o problemă neconsiderată anterior: investigația empirică care ia în considerare simultaneitatea dintre comerțul internațional, ajutorul

extern și performanța economică. Modelele cu o singură ecuație au trecut cu vederea o mare parte din interdependența care există în lumea de astăzi. Cea mai bună abordare pentru înțelegerea acestor interdependențe este de a le modela în mod explicit prin feedback. Aceasta înseamnă utilizarea ecuațiilor simultane în locul urmării unei singure ecuații la un moment dat, poziție abordată în multe dintre studiile anterioare. Pentru a ține seama de interdependența dintre variabile, lucrarea analizată folosește un sistem de informații complet sau o abordare în trei etape și identifică trei ecuații: un model de venit, un model de comerț și un model de ajutor extern. Lucrarea încearcă să cuantifice factorii determinanți ai PIB-ului pe lucrător, care este utilizat ca indicator pentru nivelul de trai.

Aprecieri estimative. Referențialul bibliografic, realizat până la moment, dezvoltă un punct de vedere general acceptat: principalul motiv ce determină țările cu economii tranzitorii să solicite asistență financiară externă de la alte state sau organizații internaționale financiare este nevoia de a-și finanța propria dezvoltare economică, deschiderea locurilor de muncă, a reduce inegalitatea economică și a îmbunătăți calitatea vieții cetățenilor.

Adesea când se estimează eficacitatea asistenței financiare externe, în exclusivitate sunt luate în considerare aspecte tehnice și financiare ale implementării. Este trecut cu vederea impactul asupra grupului țintă, care, în pofida indicatorilor destul de buni ai părții financiare a proiectului, înregistrează o apreciere relativ scăzută a indicatorilor calității vieții.

Studiile asupra utilizării asistenței financiare externe înaintează întrebări legate de sectorul care este cel mai eficient în gestionarea acestuia: sectorul public, sectorul privat sau non-guvernamental. Sectorul non-guvernamental este mai eficient în realizarea proiectelor de asistență, demonstrând și o flexibilitate mai înaltă. Însă, nu întotdeauna conduce spre rezultatele așteptate, cu impact asupra calității vieții.

Criteriile care pot fi aplicate pentru estimarea eficacității ajutorului extern sunt: a) corectitudinea cheltuielilor fondurilor alocate; b) implementarea proiectului în intervalele de timp stabilite; c) efectul impactului asistenței financiare externe asupra dinamicii calității vieții.

Cercetarea academică în acești mai bine de 70 ani de dezvoltare a industriei asistenței financiare externe a explicat mecanismul funcționării acesteia și a fost în căutarea modelelor de extindere și eficientizare a impactului. Corelarea datelor studiilor cantitative și calitative, abordarea mixtă, asigurarea validității și fidelității rezultatelor cercetării depinde de responsabilitatea etică a cercetătorului și capacitatea de a opera cu date veridice și a formula concluzii obiective.

BIBLIOGRAFIE

1. Dicționar Explicativ al Limbii Române. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/asisten%C8%9B%C4%83>.
2. Asistența financiară acordată statelor membre ale UE. Disponibil: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/91/financial-assistance-to-eu-member-states>.
3. Edwards Sebastian. Economic Development and the Effectiveness of Foreign Aid: A Historical Perspective. National Bureau of Economic Research. Cambridge, November, 2014. 49 p. Disponibil: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w20685/w20685.pdf.
4. Jakupec Viktor, Kelly Max, Makuwira Jonathan. *Rethinking Multilateralism in Foreign Aid: Beyond the Neoliberal Hegemony*. Routledge, 2020. ISBN: 9780367425999.
5. Dutta Nabamita, Williamson Claudia R. Lessons on Foreign Aid and Economic Development: Micro and Macro Perspectives [Lecții despre ajutorul extern și dezvoltarea economică: perspective micro și macro]. Springer International Publishing; Palgrave Macmillan, 2019. ISBN: 978-3-030-22120-1.
6. Brown Stephen, Grävingholt Jörn. The Securitization of Foreign Aid [Securitizarea asistenței externe]. Palgrave Macmillan UK, 2016. ISBN: 978-1-349-57809-2.
7. Ali A. M., Isse H. S. Foreign Aid and Free Trade and Their Effect on Income: A Panel Analysis [Ajutorul extern și comerțul liber și efectul lor asupra veniturilor: o analiză a datelor]. În: The Journal of Developing Areas Vol. 41, No. 1 College of Business, Tennessee, 2007, pp. 127-142. ISSN: 1548-2278, 0022-037X.